

НАПРЯМ 3.

**КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ
ПОРІВНЯЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА,
ТИПОЛОГІЧНОГО ТА ЗІСТАВНОГО МОВОЗНАВСТВА**

**ЕЛІЗАБЕТ ЛАНГЕССЕР – ЗАБУТА ПОСТАТЬ
НІМЕЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Притолюк С.А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології та
методики навчання німецької мови*

*Тернопільського національного педагогічного університету
ім. Володимира Гнатюка*

Елізабет Лангессер – суперечлива і несправедливо забута німецька письменниця 30-40-х років ХХ століття. «Консервативна мислителька, сучасна стилістка, сувора католичка юдейського походження, неодружена мати», – так охарактеризував письменницю Вільгельм фон Штернбург у своїй статті для газети «*Frankfurter Rundschau*» [3]. Час її творчої активності збігся із періодом становлення і занепаду націонал-соціалістичного режиму в Німеччині — обставина, яка стала вироком не тільки для Лангессер, але й для багатьох інших представників «ненацистської» літератури. Посприяв цьому також як і тиск радянської пропагандистської політичної цензури після Другої світової війни, котра наполегливо викреслювала зі списку усіх, хто не вписувався у прокрустове ложе комуністичної ідеології, так і критичні голоси літературних авторитетів (згадаймо хоча б Томаса Манна), які категорично засуджували сам факт співіснування в одній державі із злочинним режимом.

Однак задля наукової об'єктивності варто було б детальніше ознайомитися із творчістю когорти митців, які всупереч усім заборонам і переслідуванням збоку нацистів змогли написати твори, котрі вразили читацьку аудиторію, і навіть утвердили новаторський мистецький метод в німецькій літературі – «магічний реалізм», яскравою представницею якого стала Елізабет Лангессер. Сама письменниця зараховувала себе до «внутрішньої еміграції», оскільки залишилася жити в націонал-соціалістичній Німеччині, хоча

ментально та інтелектуально не приймала політичних гасел системи та її ідеології, не брала активної участі у суспільному житті держави.

Дослідники творчості Елізабет Ланггессер констатують, що в період з 1945-го до 1955-го років вона без сумніву була найвідомішою письменницею Німеччини [1, с. 346].

Маріанне Фогель зазначає, що Ланггессер була впливовою публічною особою, яку охоче запрошували на радіо і публікували у газетах та журналах [4, с. 228]. Луїзе Рінзер називає її навіть однією із «найбільших німецьких письменниць», про яку забули: «Наскільки прикрим є той факт, що англійська критика свого часу не змогла розпізнати Джеймса Джойса, настільки ж прикрим є для німецької критики не помітити і забути Ланггессер» [2, с. 413].

Невдовзі після смерті Елізабет Ланггессер було присвоєно Німецькою академією з мови і письменства премію Бюхнера, що стало підтвердженням високої оцінки її творчого доробку. Горст Крюгер підкреслює, що творчість письменниці цінується літературознавцями, однак, мало відома широкому загалу, особливо за останні десятиріччя. Він називає авторку «захоплюючою», «парадоксальною», а також «винятковим явищем» в німецькій літературі [1, с. 347].

Ставлення суспільства до Ланггессер було неоднозначним, оскільки вона не вписувалася в традиційні шаблони, а її твори нерідко епатували і спантеличували публіку. «Її особистість можна висвітлити лише через її внутрішні суперечності. У неї усе було результатом напруги непоборних суперечностей – діалектична натура», – зауважує Крюгер [1, с. 347]. Ця суперечливість проявлялася навіть у її зовнішності: її описують як маленьку тендітну жінку, в якій поєднувалася жіночність і маскулінна, чоловіча сила. Будучи поетичною натурою в глибині душі, вона відзначалася також гострим інтелектом, у приватному житті вона була люблячою дружиною і матір'ю чотирьох дочок.

Народилася Елізабет Ланггессер 1899 року у місті Альцай землі Райнланд-Пфальц в католицькій родині. Її батько був євреєм, але незадовго до одруження із матір'ю Елізабет він прийняв християнство. Ланггессер вважали «напівєврейкою», що у ті часи звучало як вирок. Її не вважали своєю, «народною» письменницею, оскільки для цього їй бракувало «наївності, простоти і улесливості цього жанру» [1, с. 347], і, хоча «земля і кров», що приписувалися нацистській літературі справді були первинним джерелом її поезії, однак вони не мали нічого спільного із літературою цього штибу. «Космос був для неї населений магією. На її землі живуть античні, римські і грецькі духи» [1, с. 347]. Католицька церква була для неї «*corpus christi mysticum*», її батьківщиною і надією, а для бюргерського католицизму і вищої клерикальної еліти вона була швидше «прикрістю і каменем спотикання» [1, с. 347].

На стилістиці текстів письменниці позначилися традиції великої німецької прози. Крюгер вбачає у її творчості відчутний вплив Кляйста і Аннетти Дросте-Гюльсгоф [1, с. 347]. «Хто має чуття до великої прози,

відчуває під час читання одразу, що у вочевидь старій посудині піниться молоде дике вино. Мовні прийоми хоча й класичні, все ж завжди оригінальні і великої сили» [1, с. 347].

Лангессер працювала спочатку вчителькою у своєму містечку, у 1929 році переїхала у Берлін, де працювала на посаді доцента педагогіки і методики в соціальній школі для жінок. В цей час вона вже стала відомою як поетеса і письменниця, була близькою до літературного кола модерністичного часопису «Колона», товаришувала із Оскаром Льорке, Вільгельмом Леманом, Гюнтером Айхом, Петером Гухелем і Штефаном Гермліном.

У 1935 році Елізабет Лангессер одружилася із філософом Вільгельмом Гофманом, який був учнем Гайдегера і присвятив свою роботу Августину. У 1936 році літературна рейхспалата заборонила Лангессер як «напівєврейці» займатися письменницькою діяльністю. Відтоді вона була на дев'ять років усунена від активної публічної діяльності і потерпала від переслідувань і погроз гестапо.

Горст Крюгер, який тривалий час жив у 30-ті роки по сусідству із письменницею в Берлін-Айхкамп, описує свої спогади про «цю незвичайну і екзотичну жінку»: «Влітку вона сиділа кожного ранку на білій дерев'яній лавці. На колінах у неї була купка паперу для письма, вона заповнювала поспіхом великими круглими літерами аркуш за аркушем. А ввечері я чув, як вона друкує у своїй кімнаті, інколи до пізньої ночі» [1, с. 349]. Одного разу, згадує він, в 1940 році вона передала йому через паркан книгу Ернста Юнгера «На мармурових скелях» зі словами: «Прочитай но це! Книгу опору!» [1, с. 350]. Хоча Лангессер не була активною політично, вона була «однією із маленьких клітин духовного опору націонал-соціалізму» [1, с. 350].

Одним із осередків такого «морального опору» був католицький табір, що згуртувався в Берліні навколо Романо Гуардіні, учасницею котрого була письменниця.

У 1943 році її першу позашлюбну дочку Корделію, батько якої був відомим євреєм, націонал-соціалісти забрали спочатку в Терезієнштадт, а потім в Аушвіц (Освенцім). Ця подія стала трагедією її життя, щемливим і нестерпним болем, який вона виливала у своїх творах. Вижити самій Лангессер вдалося лише тому, що вона була перебувала у християнському шлюбі із «арійцем». Як військово зобов'язана, вона працювала на примусових роботах на фабриці, доглядала трьох маленьких дочок, і, незважаючи на заборону диктаторського режиму, страждаючи від розсіяного склерозу, писала роман «Незнищенна печать», завершальні рядки якого були написані у зруйнованому бомбардуваннями Берліні в останні місяці війни.

Після завершення війни усі чекали із нетерпінням на «літературу із шухляд» і Елізабет Лангессер виявилася тоді єдиною, хто зміг показати «повні шухляди» [1, с. 350].

У 1946 році вийшов роман «Незнищенна печать», пізніше збірка «Торсо», поетична збірка «Лаубман і троянда», а у 1950 році, уже після смерті авторки, роман «Брандербурзька подорож аргонавтів». «Німеччина раптом отримала не

тільки сучасну, але й прокатолицьку, високо інтелектуальну і водночас глибоко містичну письменницю, яку не можна було ні з ким порівняти» [1, с. 350]. Її тексти були адресовані «підготовленому» читачеві, здатному розшифрувати інтертекстуальні реляції, обізнаного не тільки з античною та кельтською міфологією і біблійною історією, але й знайомого із теорією відносності Ейнштейна і новітньою філософією.

З часом інтерес до творчості Елізабет Ланггесер згас, на літературному обрії почали домінувати представники «Групи 47».

Нова хвиля зацікавленості до забутого німецького «магічного реалізму» у 70-80-ті роки сприяла тому, що були перевидані багато творів Елізабет Ланггесер, однак рецепція її творчості не отримала належної оцінки в науковому просторі, а отже, досі потребує глибокого і об'єктивного літературознавчого аналізу, поза ідеологічними шаблонами і тенденціями.

Література:

1. Krüger, Horst. Nachwort. In: Langgässer, Elisabeth. Ausgewählte Erzählungen. Hamburg-Düsseldorf: Claassen Verlag GmbH, 1984. 358 S.; S. 346.

2. Rinser, Luise. Nachwort. Im Scheitern ist Erfüllung. In: Langgässer, Elisabeth. Märkische Argonautenfahrt. Frankfurt/M; Berlin; Wien: Ullstein Werkausgaben, 1981. S. 413-416; S.413.

3. Sternburg, Wilhelm. Die Wirklichkeiten der Elisabeth Langgässer. In.: Frankfurter Rundschau, 24.07.2015. URL: <https://www.fr.de/kultur/literatur/wirklichkeiten-elisabeth-langgaesser-11693465.html>.

4. Marianne Vogel. Krieg als Kulturkrise und utopischer Neubeginn. Elisabeth Langgässer und das Deutschland nach 1945. Imaginäre Welten im Widerstreit. Krieg und Geschichte in der deutschsprachigen Literatur seit 1900. Herausgegeben von Lars Koch und Marianne Vogel. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann GmbH, 2007. S. 222-234.

JOHN UPDIKE'S PHILOSOPHY OF LIFE AND IT'S REFLECTION IN HIS WORKS

Худа Н.С.

*Асистент кафедри англійської філології
та методики навчання англійської мови*

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Updike is one of the most well-known modern American writers. He is famous for his matchless style and original philosophy of life. His works are gaining the